

OPINII ISTORIOGRAFICE DESPRE UNUL DINTRE VOIEVOZII CU NUMELE *BOGDAN* DIN SECOLUL AL XIV-LEA

Denis Căprăroiu

HISTORIOGRAPHIC OPINIONS ABOUT *BOGDAN*, ONE OF THE XIVth CENTURY VOÏVODES

Abstract

The medieval town of *Râmnic* was mentioned in documents ever since 1389, which chronologically places it among the earliest documented urban centers in Walachia, surpassed only by Câmpulung and Argeș, the first Southern Carpathian capitals. Even so, our historiographic contribution will reveal the considerable older existence of the power centre on the Olt River, which hosted between the XIIIrd and XIVth centuries Moldavia's liberator, the Maramures Voïvod Bogdan.

Cuvinte cheie: *Râmnic, Bogdan, voievod, Maramureș, Moldova*

Key words: *Râmnic, Bogdan, voivod, Maramureș, Moldavia*

Într-o intervenție istoriografică anterioară¹, am încercat să evidențiem, succint, circumstanțele apariției orașului medieval *Râmnic*, aflat, din perspectivă cronologică, în "topul" atestării documentare a primelor așezări cu caracter urban din Țara Românească². De altfel, *Râmnicul oltean* este devansat în această ierarhie doar de către orașele Câmpulung și Argeș, cele dintâi capitale ale statului de la sud de Carpați. Pentru a fi bine înțeleși, vom preciza, încă o dată, faptul că ne raportăm, în analiza noastră, la atestarea calității **urbane** a locațiilor respective și nu la simpla lor menționare documentară, care ar corecta "clasamentul" în favoarea Brăilei sau Slatinei³.

¹ D. Căprăroiu, *Brief considerations concerning the beginnings of the town of Râmnic*, în "Annales d' Université Valahia Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire", XI, 1, 2009, pp. 125-129.

² La 4 sept. 1389, voievodul Mircea cel Bătrân emite, "**în orașul domniei mele numit Râmnic**", hrisovul prin care lărgea hotarul mănăstirii Cozia, dăruindu-i locul ce ținea de satul Jiblea (*Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I (1247-1504), București, 1966, p. 29). În anul precedent, la 20 mai 1388, tot într-un act de danie, emis în favoarea aceleiași mănăstiri, fusese consemnată existența unei "mori la **Râmnic**" (*ibidem*, p. 27).

³ Prima atestare documentară, nemijlocită, a Brăilei – în privilegiul comercial pe care voievodul Țării Românești, Vladislav Vlaicu, îl acorda, la 20 ian. 1368, tuturor negustorilor brașoveni – prezintă o notă aparte, în raport cu modul în care sunt menționate, în acte similare, orașele medievale din spațiul nord-dunărean. Astfel, în acest privilegiu comercial, Brăila nu apare ca oraș, ci ea este invocată ca punct terminus al unui drum comercial, precizat ca atare: "...am hotărât să hărăzim pe veci sus-zișilor orașeni și locuitori ai provinciei Brașov libertățile acestea: ca toți negustorii din Brașov și din districtul Brașovului, trecând spre țări străine, pe orice drum al Țării noastre Românești, afară de **drumul Brăilei** (s.n. - *D.C.*), vor fi datori să ne plătească pentru mărfurile lor numai de două ori tricesima și anume odată la ducere și a doua oară la întoarcere, așa fel încât la intrarea în țara noastră să ne plătească numai o dată tricesima, la Câmpulung sau în apropiere, și, după ce li se va pune acolo pecetea de către vameșul nostru, să treacă slobози și nestânjeniți prin țara noastră. De asemenea, la întoarcere, să ne plătească tricesima lângă Dunăre, și, după ce, din nou, li se va pune pecetea, să plece mai departe nestânjeniți prin țara noastră. Iar când acești negustori purced cu mărfurile lor pe pomenita **cale a Brăilei** (s.n. - *D.C.*), spre țări străine, vor fi datori să ne plătească numai o dată tricesima, la Câmpulung, nu la ducere, ci la întoarcere (*Documenta Romaniae Historica*, D. Relații între Țările Române, vol. I, București, 1977, p. 87). Continuarea documentului prilejuiește și atestarea vămii de la Slatina, așezare aflată, cel mai probabil, în faza de *târg*, cu un incontestabil potențial de dezvoltare pe coordonate specific urbane, datorat poziționării sale geografice, pe traseul celui de-al doilea important drum

Recenta noastră contribuție promova, așadar, varianta evoluției orașului de pe Râmnic dintr-un sat ce funcționase, decenii la rând, ca "târg de vale". Râmnicul de pe Olt⁴ sau Râmnicul Vâlcei –cum a mai fost denumit, începând din epoca modernă, pentru a-l deosebi de Râmnicul Sărat– a preluat, de altfel, numele râului omonim, pe malurile căruia s-a dezvoltat, legându-se, etimologic, de existența "râbnicelor" sau "râmnicelor", iazuri amenajate pentru creșterea peștelui, la confluența cu Oltul. Un argument important pentru confirmarea acestei interpretări, îl oferă întrebuintărea hidronimului doar în sectorul așezării de la Râmnic, în amonte fiind cunoscut ca râul Olăneștilor sau Cheienilor⁵. Amplasarea sa era ideală, atât din perspectiva comerțului local –la care se poate adăuga apropierea de salinele de la Ocna⁶–, cât și din aceea a comerțului internațional de tranzit, care îi va și stimula, pe parcursul câtorva decenii, structurarea urbană.

Cea din urmă circumstanță ne-a prilejuit o justificată paralelă cu dezvoltarea și evoluția urbană a Brăilei, legate indisolubil de activarea drumului comercial care îi va și purta, așa cum am relevat, numele. Practic, pe cealaltă cale a comerțului muntenesc –mai precis pe drumul Oltului, ce tranzita Țara Românească, făcând legătura dintre Sibiu și "părțile bulgărești"– se va dezvolta, în aceeași perioadă, dar cu contribuția negustorilor sibieni, Râmnicul:

"În ce privește comerțul cu Sibiul nu s-au păstrat privilegiile de la Mircea sau de la domnia următori, deoarece o parte a arhivelor sibiene s-au pierdut. E posibil ca asemenea privilegiile să fi existat. Tocmai un veac după Mircea, la 29 iunie 1505, avem o confirmare dată de Radu cel Mare, a tarifului vamal al mărfii de la Genune, «la vadul Oltului», dată de Mircea mănăstirii Cozia. Vama se va lua pentru «toate mărfurile turcești și ungurești», și: «ceară, vite, pește, grâu, făină, din toate cumpărăturile (deci la export, nu la import), din o sută trei...**pentru că această vamă este dăruită mai sus-zisei mănăstiri de sfânt răposatul și marele străbunic al nostru, Io Mircea voievod** (s.n. - D.C.)». Vama o va plăti oricine, «chiar și burghermeșterul din Sibiu, chiar de va avea carte cu pecetea mare sau mică, sau cu inelul de la mâna domniei mele...Tu, vameșe, să nu ierți nici un aspru nimănu, că-ți vom lua seama după catastihul vămii de la Dunăre». E vorba de marfa de tranzit pentru Ardeal care se aducea de peste Dunăre și se trecea în catastihul vămii la trecerea fluviului, pentru mărfurile turcești, pomenite la începutul hrisovului, ca și pentru mărfurile ungurești, ce treceau prin țară dincolo de Dunăre"⁷.

În ciuda tuturor acestor determinisme economice, active pe fondul unei așezări geografice favorizante, aparent independente de implicarea directă a factorului politic, opinam, totuși, în favoarea existenței, aici, a unui centru local de putere, încă din perioada prestatală. Ceea ce ni se părea că ar conferi o oarecare credibilitate acestei aprecieri este atât locația în sine –pretabilă, ca ipoteză de lucru, omologării cu presupusa reședință a cnezului Farcaș (slav. *Vâlku*, "lup"), de unde și denumirea județului Vâlcea⁸, care ar fi putut calchia limitele fostului cnezat oltenesc–,

comercial al Țării Românești, care facilita accesul negustorilor sași, și nu numai, înspre "părțile bulgărești": "Când însă acești negustori își vor vinde sau cumpăra mărfurile în lăuntru țării noastre, atunci nu vor fi datori să ne plătească pentru acestea nici vamă, nici tricesimă, decât la Câmpulung sau în apropiere, și nu tricesima ci numai dreapta vamă de demult. Pe lângă aceasta, scutim cu totul pe toți negustorii din Brașov și din districtul lui de vama noastră de la Slatina (s.n. - D.C.)..." (*ibidem*).

⁴ DRH, B., I, p. 260.

⁵ A. Sacerdoțeanu, *Originea și condițiile social-economice ale dezvoltării vechiului oraș Râmnicul Vâlcea*, în "Buridava. Studii și materiale", 1972, pp. 38-39.

⁶ Este vorba de Ocna Mare, numită astfel din secolul al XVI-lea, pentru a o deosebi de ocna mai mică din apropiere, dar și de Ocna Mică de la Târgoviște (cf. L. Rădvan, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, 2004, p. 450).

⁷ P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 2000, p. 120.

⁸ Este atestat încă din timpul voievodului Mircea, când acesta dăruia mănăstirii Cozia, la 8 ian. 1392, albinăritul din "județul Vâlcea" (DRH, B., I, p. 44).

cât și existența unei fortificații, sugerată documentar⁹. În plus, actul din 20 mai 1388 atestă existența unei "curți la locul Hinăteștilor", dăruită anterior Coziei, de către boierul Tatul¹⁰:

"Informația privitoare la *curte* este foarte prețioasă fiindcă presupune a fi fost a unui feudal, adică boier mare, care nu a putut ajunge în această treaptă într-o singură generație. Mai mult, acum familia boierului care avusese această curte era pe cale de dispariție, ceea ce face posibilă trecerea ei în domeniul Coziei. Deci vechimea acestei curți poate să aibă înaintea cel puțin două-trei generații"¹¹.

Acestea erau, așadar, în viziunea noastră, la data alcătuirii notițelor cu privire la începuturile Râmnicului¹², principalele repere istorice ale genezei și dezvoltării așezării pe coordonate specific urbane. La foarte scurt timp, însă, cercetând proveniența teritorială a unui personaj cu totul misterios, menționat de documentele angevine, am ajuns la câteva concluzii de o însemnătate aparte, atât pentru elucidarea unor subiecte extrem de controversate ale istoriei noastre medievale¹³, cât și pentru evidențierea statutul **voievodal** al Râmnicului Vâlci, chiar din perioada premergătoare constituirii statale a Țării Românești.

Documentul care ne-a atras atenția, determinând focalizarea preocupărilor noastre în direcția precizată mai sus, aparține cancelariei angevine și debutează cu următorul fragment:

"Noi Carol, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, prin cuprinsul celor de față facem cunoscut tuturor cărora se cuvine, că în anul domnului 1335, venind înaintea noastră venerabilul întru Hristos părinte frate Ladislau, din aceeași milă, arhiepiscop de Calocca și cancelar al curții noastre, nașul nostru prea iubit, a arătat în fața noastră și a mărturisit cu limpede mărturie precum urmează.

Că întrucât fiind trimis din porunca noastră pentru pregătirile privitoare la trecerea și strămutarea voievodului Bogdan, fiul lui Micula, din țara sa în Ungaria –a cărui strămutare nu răbda atunci nicio zăbavă căci ținuse prea mult timp–, pentru ca treaba să se zorească și să se împlinescă cât mai iute, fiind el nevoit să se ducă la marginile acelor părți și să zăbovească acolo din pricina pomenită, a trebuit să poposească în părțile mărginașe ale regatului, în slujba noastră, întâia oară de la sărbătoarea tuturor sfinților până la sărbătoarea botezului domnului, a doua oară după aceea până la sărbătoarea rusaliilor și, în sfârșit, a treia oară până la sărbătoarea adormirii fericitei fecioare. Și pentru aceasta fusese nevoit să facă și să se încarce cu sarcina unor foarte mari și costisitoare cheltuieli, din pricina cărora el a împovărat întrucâtva, cu strângerea merindelor și a cheltuielilor trebuitoare, niște moșii numite Jam și Sângeorge, împreună cu cele ce țin de ele (s.n.- D. C.)..."¹⁴.

Discuțiile referitoare la posibila proveniență sud-carpatică a voievodului Bogdan I datează încă de la finele secolului al XIX-lea, când istoriografia maghiară a înțeles să interpreteze într-o manieră profund părtinitoare informațiile pe care le oferă documentul în cauză, emis la 6 octombrie 1335 de cancelaria regelui Carol Robert de Anjou.

Fără a ne angaja, aici, într-o prezentare exhaustivă a pozițiilor adoptate pe marginea acestui subiect de către istoricii unguri, vom consemna, totuși, câteva dintre opiniile celor mai

⁹ Ne referim la așa-zisa *Cetate*, a cărei existență este sugerată de toponimul *valea Cetății*, din "câmpul orașului" (*Documente privind Istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII (1601-1610), București, 1951, p. 182.

¹⁰ *DRH*, B., I, p. 27.

¹¹ A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 41.

¹² Vezi n. 1.

¹³ Am expus, deja, o parte a concluziilor noastre, într-o primă formă, cu ocazia *Simpozionului* dedicat împlinirii a 650 de ani de la întemeierea Moldovei, desfășurat la Rădăuți, în intervalul 2-4 oct. 2009. Ulterior, textul comunicării, sub titlul *Asupra probabilei origini oltene a voievodului Bogdan I*, a fost publicat în volumul *Rădăuți și întemeierea Moldovei. 650 de ani (1359-2009)*, București, 2009, pp. 187-206.

¹⁴ *Documente privind Istoria României*, veacul XIV, C. Transilvania, vol. III (1331-1340), pp. 360-361.

tendențioși analiști ai evenimentelor sugerate de documentul în cauză. Primul dintre ei, Petrovay György, a afirmat identitatea celor doi Bogdan¹⁵, voievodul maramureșan și "imigrantul" pomenit în actul amintit anterior, atribuind personajelor contopite astfel o filiație fantezistă, nesusținută de vreun argument corespunzător, ci doar de "intuiția" autorului. În fapt, acesta considera că frații Bogdan și Iuga, atestați ulterior de diplomele maramureșene, erau fiii voievodului Basarab al Valahiei, trimiși de acesta drept ostatici în Ungaria, cu scopul de a evita, astfel, un nou război pe care l-ar fi putut întreprinde, împotriva sa, regele Carol Robert¹⁶.

Într-o remarcabilă luare de poziție –ce avea să închidă, însă, din nefericire, pentru prea multă vreme subiectul–, Aurel Decei aprecia, pe deplin argumentat, că "eșafodajului lui Petrovay îi lipsesc nu doar documentele, ci și logica"¹⁷. Așa cum remarca eminentul istoric român, nu numai că nu există niciun document sau indiciu care să-i prezinte pe Bogdan și Iuga drept fii ai lui Basarab, dar echivalarea de către autorul maghiar a numelui voievodului transalpin (botezat cu această ocazie *Mihail*) cu cel de *Micula*¹⁸, pe care îl precizează documentul din 1335, se constituie într-o gravă eroare de raționament, rod al unei "imaginații singulare"¹⁹.

Câțiva ani după elaborarea acestei aberații istoriografice, într-o lucrare mai extinsă privitoare la originea românilor din Maramureș²⁰, Petrovay György va relua chestiunea provenienței lui Bogdan, surclasând prin fantezia sa debordantă chiar și puerilitatea intervenției anterioare. Astfel, autorul identifica în evenimentele aferente anului 1335 o consistentă imigrație românească în regiunile estice ale posesiunilor regale din Maramureș și Munkács, determinată de trimiterea de către Basarab, ca ostatici în Ungaria, nu doar a voievodului Bogdan și a fratelui său Iuga, ci și a fiilor lui *Tikomir* –Maxim, Nicolae, Crăciun și Seneslau–, adică unchiul lui Bogdan și frații voievodului Țării Românești, împreună cu o serie de alți mari boieri, dar și cu mulțimea oamenilor lor, conducând cirezi/turme imense.

Aceluiași gen de fantezie istorică i-a cedat și medievistul János Karácsonyi²¹, care afirma, fără argumente plauzibile, că imigrarea românilor în Ungaria ar fi început la sfârșitul secolului al

¹⁵ Petrovay György, *A Dolhai család eredete leszármazása és története (1366-1708)*, în "Turul", XI, 1893, p. 71.

¹⁶ *Ibidem*, p. 76.

¹⁷ A. Decei, *Une opinion tendancieuse de l'historiographie hongroise. Les origines de Bogdan I, fondateur de la Moldavie*, în "Revue de Transylvanie", Cluj, nr. 3, 1939, p. 294.

¹⁸ Aceași genealogie fantezistă poate fi urmărită și în studiul *A dolhai és petrovai Petrovayak története 1450 - től napjainkig*, în "Turul", XV, 1897, p. 174.

¹⁹ A. Decei, *op. cit.*, p. 294, nota 1.

²⁰ Petrovay György, *A máramorosi oláhok. Betelepedésük, vajdák és kenézeik*, în "Századok", XLV, 1911 (cf. A Decei, *op. cit.*, pp. 297-298).

²¹ În broșura intitulată *Százezer baj, millió jaj egy tévedés miatt* (Oradea, 1911), Karácsonyi explică nonșalant originea românilor, la modul următor: între 382 și 402, goții devastează regiunea Pindului; în 410 distrug Roma, apoi jefuiesc sudul Italiei, în special Calabria, provocând retragerea populației, din rândul căreia mulți păstori de la munte s-au refugiat în Imperiul roman de Răsărit. Acești refugiați au ocupat în Peninsula balcanică regiunea Pindului, părăsită la acea vreme, iar între 410 și 800 au format un popor vorbitor al unei limbi speciale. Proveniența lor este atestată de faptul că din 1947 de cuvinte de origine latină, 210 sunt foarte asemănătoare dialectelor din sudul Italiei. O astfel de teorie, replica ironic Aurel Decei, fondată doar pe raportul matematic dintre 210 și 1947 răstoarnă toate eforturile savanților români, străini și chiar maghiari și nu există argumente împotriva ei... Mai mult, în paginile aceleiași lucrări, istoricul român continua să evidențieze eroarea în care se complăcea Karácsonyi, reproducând o altă "perlă" a acestuia: „În 1182, regele Bela al III-lea a declarat război tutorelui împăratului bizantin minor și a ocupat Nis și Sofia. Atunci, armatele maghiare s-au întâlnit pentru prima dată cu românii. Dintre aceștia, regele a luat un anumit număr de oameni cu el, considerându-i capabili să păzească zona muntoasă. I-a stabilit în actualul comitat de Făgăraș, unde le-a dat pământuri”. În ceea ce ne privește, comenta A. Decei, *nu știm care a fost impresia lui Bela al III-lea la întâlnirea cu românii, din moment ce memoriile sale nu ne-au parvenit. Constatăm, totuși, că în exact același moment al secolului al XII-lea, exista un număr mare de români la nord de Dunăre. De fapt, de la Nicetas Choniates, prin relatarea sa despre revolta din Balcani a fraților Petru și Asan, aflăm că românii și cumanii au trecut Dunărea de la nord la sud și au prădat ținuturile până în apropiere de Constantinopole...* (A. Decei, *op. cit.*, p. 296).

XII-lea, acțiunea lui Bogdan reprezentând încununarea acesteia. Mai mult decât atât, importanța ei deosebită ar consta în faptul că nu a fost inițiată de populația românească din împrejurimile Nișului sau Sofiei, ci din vechea Serbie, din ramura zisă a mauro-vlahilor. Astfel, în contextul războiului inițiat de Carol Robert împotriva arogantului rege sârb Ștefan Dușan, un voievod român din apropierea Ibarului, Bogdan, fiul lui Mikula, s-a declarat gata să treacă împreună cu poporul lui în Ungaria. Și cum Carol I avea nevoie de oameni pentru a păzi munții împotriva tătarilor, care amenințau încă hotarele regatului, a acceptat oferta lui Bogdan și i-a permis să se așeze în Maramureș. "Însă unui popor de păstori nu-i sunt niciodată de ajuns pășunile, așa încât, după ce în 1346 secuii i-au alungat definitiv pe tătari din Moldova și după ce ciuma i-a decimat, Bogdan părăsi Maramureșul ca să ocupe valea Moldovei: aceasta a fost prima etapă a apariției celui de-al doilea principat român. Grecii au păstrat amintirea originii acestui principat, derivat din cealaltă ramură a poporului român: de fapt, ei numeau Moldova *Mauro-Valahia*"²².

Ca un rezultat nefericit al tuturor "cercetărilor" și contribuțiilor de asemenea factură, s-a remarcat și "Istoria Ungariei" a lui Hóman Bálint²³, pe cât de oficială, pa atât de carentă. În ceea ce-l privește pe Bogdan, voievodul țării Maramureșului, acesta este considerat de către autor, în deplin acord cu înaintașii săi într-ale istoriografiei, fără nicio argumentație veridică, drept rudă a *Basarabilor* și aliat secret al acestora²⁴.

Însă, lăsând la o parte prezentarea detaliată a poziției istoriografiei maghiare, congruentă în ceea ce a însemnat "analiza" profund tendențioasă a documentului din 6 octombrie 1335 – taxată în consecință de A. Decei–, vom reține, totuși, dincolo de lipsa argumentelor, o anumită intuiție istorică (fie ea și sufocată de mulțimea interpretărilor fanteziste), ce se va releva de la sine pe parcursul demonstrației noastre.

Privitor la interesul firesc al istoricilor români pentru subiectul în cauză, acesta se va preciza atât într-o abordare analitică de sine stătătoare, cât și ca replică la încheierile colegilor maghiari. Fără să intrăm în detaliile acestor luări de poziție, aparținând unor nume mari ale istoriografiei naționale (între care N. Iorga, I. Bogdan²⁵ sau A. Bunea), și tratate corespunzător de A. Decei în materialul publicat la Cluj, vom face o primă importantă constatare: **niciunul dintre marii noștri istorici n-a acceptat identificarea celui dintâi voievod al Moldovei independente cu personajul menționat în actul emis de cancelaria lui Carol Robert de Anjou.**

²² Ap. A. Decei, *op. cit.*, pp. 296-297. În ceea ce ne privește, din perspectiva unor raționamente pe care urmează să le evidențiem, vom constata totuși că, în noianul erorilor sale de analiză istorică, amendate corespunzător de savantul român, János Karácsonyi a intuit corect motivațiile regelui Carol Robert în raporturile pe care a înțeles să le aibă cu Bogdan.

²³ *Către mijlocul secolului XIII* (sic!), scria acesta, *alături de cumanii care s-au stabilit în grupuri compacte, românii pătrund și ei, în grupuri mai mici, pe teritoriul Ungariei. Primele grupuri au pătruns în regiunea frontierei sud-estice, după căderea autorității pecenegilor, și s-au stabilit cu restul de pecenegi și cumani în ținuturile Bârsei, Sibiului, Făgărașului, Hunedoarei și Carașului, ce nu se aflau încă sub jurisdicție maghiară. De aici, s-au răspândit spre nord, și la mijlocul secolului XII* (sic!), *în cursul deplasărilor lor sezoniere, au ajuns la pășunile din Munții Apuseni, ai Gilăului și ai Bihorului. Mai mult, consideră autorul, toate condițiile erau îndeplinite pentru ca, la sfârșitul secolului XI* (sic!), *populația română infiltrată să fie rapid maghiarizată, la fel ca și restul bulgaro-slavilor, rușilor (rutenilor), pecenegilor și cumaniilor din Transilvania* (Hóman Bálint, *A magyar nagyhatalom*, în Hóman Bálint, Szekfű Gyula, *Magyar Történet*, Budapeșt, 1935-1936), cf. A. Decei, *op. cit.*, pp. 299-300.

²⁴ Cf. A. Decei, *op. cit.*, p. 302.

²⁵ Dintre intervențiile mai vechi, pe această temă, ale istoricilor români, cea a lui I. Bogdan se cuvine remarcată cu prioritate: "De unde era acest Bogdan voievod? Poate din țara Severinului, poate din Țara Românească, în tot cazul dintr-o țară vecină cu Banatul unguresc. El pare să fi fost unul dintre acei voievozi români care trecuseră sau era pe cale să treacă la catolicism și, voind să se stabilească pe teritoriul regelui, voia totodată să-și asigure cât mai multe privilegii" (*Originea voevodatului la români*, extras din "Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice", seria II, tom. XXIV, 1902, p. 196).

Deși, astăzi, din unghiul nostru de vedere, identitatea celor două personalități este mai mult decât probabilă, apreciem că, la momentul realizării acestor analize, conforme datelor istorice disponibile înaintea efectuării săpăturilor de la Cuhea, respingerea opiniei în cauză sau, și mai corect, neaderarea la o poziție evident tendențioasă echivala cu un demers istoriografic de cel mai elementar bun simț. În plus, această atitudine va deveni mai mult decât justificată după publicarea replicii lui A. Decei, care venea, la data respectivă, cu o analiză și argumentație perfect fundamentate.

Drept urmare, istoriografia românească postbelică a considerat subiectul închis, puținele referiri care s-au făcut la adresa documentului din 1335 avându-i, cu precădere, drept protagoniști pe autori ca Maria Holban²⁶, Sergiu Iosipescu²⁷ sau Viorel Achim²⁸, analiști cunoscuți ai problemelor pe care le ridică istoria Banatului de Severin, cu scopul de a lămuri, pe cât era cu putință, proveniența voievodului Bogdan sau zona în care ar fi putut fi "transbordat". Din nefericire, demersul respectivilor autori a rămas fără un rezultat concret, chestiunea părând insolvabilă.

În ceea ce o privește pe Maria Holban, eminent analist al documentelor istorice medievale, considerăm că aceasta are totuși meritul de a fi afirmat, cu o oarecare fermitate, chiar dacă urmând unor opinii mai vechi, posibila proveniență olteană a voievodului Bogdan, infidel legământului pe care l-a făcut în fața *Marelui voievod* de la Argeș și inițiator al unui "plan de secesiune"²⁹.

Distanțându-se oarecum de această interpretare, Sergiu Iosipescu analizează critic încheierile autoarei citate, considerând că scenariul propus de aceasta "prezintă o serie de nepotriviri, dincolo chiar de paradoxul formal: dacă *secesiunea* voievodului Bogdan reușea și teritoriul pe care se afla era încorporat Ungariei, strămutarea sa în alt loc, al aceluiași regat, nu mai avea sens"³⁰. În plus, "reconstituind scenariul documentului", "singurele elemente care au putut fi luate în considerație pentru interpretare sunt toponimele Jam și Borzasângeorge". Astfel, identificarea lor cartografică "relevă strania dispoziție a înaltului prelat și cancelar angevin de a negocia de la Jam și Borzasângeorge cu un voievod din Țara Românească –la vreo 80 de km depărtare în zbor de pasăre peste munții Semenicului–, când firesc ar fi fost să o facă spre hotarele celor două țări, în zona culoarului Timiș-Cerna". Tocmai de aceea, lui S. Iosipescu i se părea mult mai probabil ca acțiunea diplomatică a arhiepiscopului-cancelar să se îndrepte din Banatul de vest, unde se află Jam și Borzasângeorge, "către alte orizonturi"³¹.

În consecință, asumându-și o apreciabilă prudență, autorul nu exclude ca evenimentul respectiv "să reflecte situația incertă de la frontiera ungaro-sârbă". Așa cum ar părea la o primă vedere, din sursele citate în lucrare reiese că statul sârb a reușit să înlăture, nu fără dificultăți, între anii 1321 și 1339, prezența maghiară de pe malul drept al Dunării și Savei, prin cucerirea

²⁶ A se vedea, mai ales, aprecierile din cuprinsul *Contribuțiilor la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină. Problema stăpânirii efective a Severinului și a suzeranității în legătură cu drumul Brăilei*, în "Studii. Revistă de istorie", an XV, 2/1962, pp. 315-347, retipărit în vol. *Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, București, 1981, pp. 126-154, sau din recenzie *Pe marginea unor "Probleme controversate în istoriografia română"*. *Câteva observații, îndeosebi despre politica lui Basarab, și o lămurire necesară în chestiunea identificării "satului Cozial"*, în "Revista de istorie", tom. 31, 6/1978, pp. 1069-1081.

²⁷ A se vedea luare de poziție din cadrul studiului *Despre unele controverse ale istoriei medievale românești (sec. XIV)*, în "Revista de istorie", tom. 32, 10/1979, pp. 1959-1978.

²⁸ Vezi studiul *Voievozii în districtele românești din Banat*, în "Studii și materiale de istorie medie", vol. XII, 1994, pp. 95-119. Fără a întreprinde o critică proprie a izvorului respectiv, autorul se limitează la afirmarea caracterului controversat al originii voievodului Bogdan, reluând practic supozițiile Mariei Holban cu privire la statutul boieresc sau voievodal al personajului din părțile Olteniei, care ar fi favorizat "cel mai probabil" o acțiune ungară împotriva Severinului ținut de Basarab. "De altfel, conchide V. Achim, nici nu știm dacă acțiunea arhiepiscopului-cancelar a condus la stabilirea efectivă a voievodului Bogdan în cuprinsul regatului și unde" (p. 98).

²⁹ M. Holban, *Pe marginea unor...*, pp. 1070-1071.

³⁰ S. Iosipescu, *op. cit.*, pp. 1960.

³¹ *Ibidem*.

banatelor de Mačevo, Kučevo și Braničevo. "Trecerea la unguri a voievodului Bogdan, fiul lui Mikula, ar fi putut în aceste împrejurări să fie un factor militar important, în stare să determine deplasarea la hotar a lui Ladislau, arhiepiscop de Kalocsa"³².

Epuizând, în raport cu principalele sale repere istoriografice, evidențierea pozițiilor adoptate pe marginea analizei documentului angevin de la 1335, vom purcede, în continuare, la relevarea propriilor noastre opinii. Într-o primă instanță, ne vom concentra atenția asupra lămuririi provenienței teritoriale a controversatului voievod Bogdan, fiul lui Micula, fără a face, încă, referiri la eventuala sa identitate cu Bogdan I, voievodul țării Moldovei.

Drept urmare, consemnăm și noi, în deplin acord cu cele relevate de document, dar și cu autorii citați mai sus, importanța deosebită a personajului în discuție, care a necesitat nu numai prezența personală a arhiepiscopului-cancelar de Calocsa la granițele bănățene ale Regatului angevin, dar și eforturile materiale majore pe care le-au presupus atât "pregătirile", cât mai ales *trecerea*, în opinia noastră, a lui Bogdan și a oamenilor săi, în Ungaria. Credem, așadar, că nu despre negocieri este vorba în act, acestea fiind deja încheiate la o dată anterioară, ci despre pregătirea efectivă strămutării a voievodului³³, împreună cu grupul său de fideli, acțiune ce necesita, desigur, "foarte mari și costisitoare cheltuieli"³⁴.

Că acțiunea de lungă durată a arhiepiscopului Ladislau (1 noiembrie 1334-15 august 1335) a fost încununată de succes ne-o dovedește, încă o dată, textul documentului, care nu numai că nu precizează vreun eșec al intervenției poruncite de Carol, dar face evidentă îndeplinirea obiectivului propus, prin însăși clemența de care regele dă dovadă în ceea ce-l privește pe magistrul Thouka, încasatorul dărilor atât de necesare strămutării voievodului Bogdan și a oamenilor lui: "Iar noi socotind că suszisele străngeri de dări **au fost făcute în slujba noastră** (s.n. - D.C.), am încuviințat din osebita noastră milostivire rugăminte numitului domn arhiepiscop, și pentru scoaterea de sub orice răspundere cât și desvinovățirea numitului Thouka..."³⁵

Privitor la proveniența teritorială a acestui interesant personaj, am considerat, în urma analizei contextual-istorice, că ea trebuie căutată, cu prioritate, în spațiul oltenesc. Conducând discuția pe acest palier ideatic, voi îndrăzni să afirm, cu necesară modestie, faptul că am fost, poate, favorizat, în cercetările asupra subiectului propus, și nu numai, de însăși originea mea gorjeană. Astfel, provenind din spațiul controlat, odinioară, de *Băsărabestii* vechilor cronici, am avut acces la informații de teren inexistente sau *neexploatate* corespunzător în literatura de specialitate, una dintre situațiile respective având legătură tocmai cu subiectul acestei comunicări.

În fapt, am luat cunoștință, cu ceva timp în urmă, de existența, într-un areal bine circumscris, atât istoric cât și geografic (Severin-Tismana-Tg-Jiu-Strehaia), în apropierea graniței bănățene, a două toponime extrem de rezonante în contextul argumentației noastre: **Miculești** și **Bogdănești**, aflate la mică distanță unul de celălalt. Primul reprezintă un străvechi

³² *Ibidem*, pp. 1960-1961.

³³ Așa cum reiese din document, Ladislau de Calocsa este trimis cândva, înaintea datei de 1 noiembrie 1334, la marginile regatului, pentru a pregăti "**trecerea și strămutarea voievodului Bogdan, fiul lui Micula, din țara sa în Ungaria**", strămutare "**care nu mai răbda atunci nicio zăbavă căci ținuse prea mult timp**", și pentru ca treaba respectivă "**să se zorească și să se îplinească cât mai iute**". Prin urmare, Ladislau nu este trimis cu anume "solii" sau "treburi", mai mult sau mai puțin "tainice" așa cum apar formulate astfel de demersuri în alte documente ale cancelariei angevine (vezi, spre exemplu, *DRH*, D., p. 37, sau *Documente privind Istoria României*, C. Transilvania, veacul XIV, vol III (1331-1340), pp. 398-399), ci cu un scop bine precizat, extrem de grabnic și necesar. Formulările ni se par îndeajuns de clare, pentru a nu mai îngădui ambiguități interpretative: regele se arăta îngrijorat, cu precădere în momentul trimiterii cancelarului, de situația voievodului menționat, care, într-un context politic aparte, nu își mai permitea să zăbovească în granițele unui teritoriu ostil.

³⁴ În raport cu aceste precizări, ar fi o eroare să ne imaginăm că o asemenea desfășurare de forțe, aflându-l în fruntea sa pe însuși cancelarul regatului, avea drept finalitate simpla trecere în spațiul maghiar a unui voievod regional sau doar a familiei sale.

³⁵ *DIR*, C. Transilvania, veacul XIV, vol. III (1331-1340), pp. 360-361.

sat gorjean, centrul actualei comune Slivilești, iar cel de-al doilea desemnează un sat dispărut, plasat de editorii *D.R.H.* în apropierea actualei comune Corcova³⁶, în aceeași areal strehăian, vechi centru de putere al banilor olteni.

Credem că numele acestor sate, ca și dispunerea lor, pot asigura, împreună cu alte probe istorice, repere destul de solide pentru o argumentare plauzibilă a opiniilor pe care ni le-am asumat. Astfel, vom mai aduce în atenția celor interesați o informație aparte, popularizată de regretatul istoric Petre Bardașu, fost director al Muzeului Județean Vâlcea, în anii 80' ai secolului trecut, legată de cel mai vechi pomelnic al Episcopiei Râmnicului Noului Severin, scris în vremea episcopului Ștefan la 1673-1674, a cărui filă unu verso cuprinde lista domnilor țării, între care figurează și "**Io Bogdan Voievod și mama sa Anca ctitori**". Al doilea pomelnic al Episcopiei Râmnicului este făcut în vremea episcopului Damaschin, trei decenii mai târziu, la începutul său specificându-se că "**fiind vechi de la răposatul Bogdan voievod ctitorul s-au înnoit...**". Cel de-al treilea pomelnic, scris în timpul lui Climent, începe cu aceeași afirmație, ambele pomelnice cuprinzând în lista domnilor țării pe Bogdan voievod și mama sa Anca ctitori³⁷.

Așa cum releva Nicolae Dobrescu, o sursă austriacă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cunoscută drept *catagrafia latină* (10 iunie 1731), în care sunt înregistrate date istorice privind mănăstirile și schiturile din Oltenia, prelua și ea această tradiție: "Biserica episcopiei Râmnicului a fost ridicată din temelie de Bogdan voievod cel de demult, fratele lui Mircea voievod în anul 6812 (1303-1304), care a fost biserică a orașului Râmnic până când arhiepiscopul sau mitropolitul numit Antim a mutat scaunul episcopal de Severin la Râmnic"³⁸.

Deși majoritatea istoricilor Episcopiei Râmnicului au negat veridicitatea acestei informații³⁹ –și chiar dacă ea ar putea fi, cu adevărat, rodul unei confuzii târzii–, în contextul discuției noastre însemnarea respectivă nu poate fi trecută în niciun caz cu vederea. Păstrarea amintirii acestui important voievod în memoria colectivă a oltenilor de la Râmnic, și mai ales în pomelnicele unei instituții ecleziastice de prim rang, trebuie coroborată în mod obligatoriu și cu atestarea timpurie (1392) a unuia dintre satele ce poartă numele personajului disputat: Bogdăneștii de pe Olt, aparținător, până astăzi, de urbea vâlceană⁴⁰.

Extrem de importantă este și datarea bisericii râmnicene, la 1303-1304, când voievodul Bogdan ne apare ca și ctitor împreună cu mama sa Anca, ceea ce îl îndreptățește pe Petre Bardașu să presupună minoratul lui Bogdan la acel moment și, deci, posibila sa identificare cu voievodul de la 1335⁴¹. **În ceea ce privește personajul Doamna Anca, importanța sa este ilustrată de o descoperire pe cât de norocoasă, pe atât de însemnată, de pe teritoriul actualului cartier Goranu al orașului Râmnic: o diademă din aur, datată la cumpăna sec.**

³⁶ *DRH*, B., I, București, 1966, p. 534. În ceea ce ne privește, optăm mai degrabă pentru locația propusă de prof. univ. V. Cărăbiș, cunoscut istoric al Gorjului și, mai ales, al satelor moșnenești din Oltenia. Acesta presupune că Bogdăneștii se aflau în apropierea actualei comune Telești, unde se mai păstrează încă un toponim la fel de sugestiv, și anume **Câmpul Bogdăneștilor** (a se vedea lucrarea *Istoria Gorjului*, cu anexa satelor dispărute, București, 1995, p. 343).

³⁷ Athanasie Mironescu, *Istoricul eparhiei Râmnicului Noului Severin*, București, 1906, p. 244, 251, 255, 256; lucrarea aparține, de fapt, în întregime, istoricului și folcloristului Theodor Bălășel (cf. Petre Bardașu, *Un voievod oltean puțin cunoscut*, în "Mehedinți. Istorie și cultură", II, Drobeta Turnu Severin, 1980, pp. 39-40).

³⁸ N. Dobrescu, *Istoria bisericii române din Oltenia în timpul ocupației austriace (1716-1739)*, București, 1906, p. 232.

³⁹ Cf. Petre Bardașu, *op. cit.*, pp. 39-40. Vezi, mai recent, Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului*, Râmnicu-Vâlcea, 2009, p. 123, care promovează aceeași concluzie, negând categoric existența unui voievod Bogdan la începutul sec. al XIV-lea, pe meleagurile râmnicene.

⁴⁰ Ni se pare elocvent, în contextul argumentației noastre, și faptul că pe teritoriul Olteniei există mai multe toponime *Bogdănești* decât în Moldova voievodului eponim.

⁴¹ Autorul coboară, în consecință, și vechimea Râmnicului, ca oraș deja constituit, până la începuturile secolului al XIV-lea, aducând drept argument nu numai pomelnicul Episcopiei, ci și monedele de la Carol Robert, descoperite în parcul din centrul orașului (*ibidem*, p. 43).

XIII-XIV, unică în spațiul extracarpatic, valorificată magistral din punct de vedere științific de către Cristina Anton Manea, cercetător în cadrul Muzeului Național de Istorie a României⁴².

Dincolo, însă, de aceste trimiteri argumentative, rămâne de analizat contextul în care voievodul oltean, fiu al lui Micula, ar fi putut ajunge în situația de a negocia și de a trece, împreună cu oamenii săi în Regatul maghiar. Credem, în deplin acord cu M. Holban, că evenimentul este strâns legat de conflictul izbucnit între Carol Robert de Anjou și suzeranul lui Bogdan, marele voievod Basarab de la Arghiș⁴³, în circumstanțele deosebite ale presiunii pe care "tatăl dominator" le exercita asupra posesiunilor oltenești, moștenite de la părintele său, Toktomer/Negru Vodă (1291-1314/1315), protejatul emirului Nogai și mare voievod **impus**⁴⁴ de către acesta în teritoriile sud-carpatic.

"Planul de secesiune", cum i-a spus M. Holban⁴⁵, era urmarea firească a acestor presiuni exercitate de la centru, în vederea inhibării unor periculoase intenții de emancipare politică a vechilor stăpânitori olteni. Iar momentul cel mai potrivit nu putea fi altul, decât expediția regelui angevin din 1330, când, foarte probabil, "solile și treburile tainice" purtate de Bako în spatele "frontului" muntean⁴⁶, priveau tocmai negocierile cu Bogdan. Numai că trădarea jurământului prestat în fața suzeranului său de la Argeș, îl va pune pe voievodul oltean, cu precădere după înfrângerea lui Carol Robert, în situația ingrătă de a-și părăsi grabnic posesiunile, și de a trece într-o zonă mai sigură, care să-i permită însă, în continuare, negocierea unui statut cât mai privilegiat, în eventualitatea trecerii în Ungaria.

Nesperata șansă i-a fost acordată, cu siguranță, de Ștefan Uroș al III-lea, regele Serbiei, care, în iulie 1330, învinsese la Velbujd (Küstendil) oastea lui Mihail al III-lea Șişman, ajutat și de contingentele trimise de Basarab⁴⁷. Contextul politic determinat de implicarea lui Basarab în conflictul sârbo-bulgar îl va avantaja desigur pe Bogdan, care își putea găsi, astfel, adăpost în teritoriile controlate de regele sârb, actualmente adversar al voievodului trădat de către vasalul său oltean.

Dar această situație nu era de natură să dăinuie un timp prea îndelungat. În anii următori, cel care avea să devină țar al sârbilor și romeilor, cu reale ambiții imperiale, adică Ștefan Dușan (1331-1355), l-a îndepărtat prin forță pe tatăl sau, Ștefan Uroș al III-lea Deceanski, de la conducerea Serbiei⁴⁸, promovând o politică de reconciliere cu noul țar bulgar, Ioan Alexandru (1331-1371), ginerele lui Basarab. Mai mult, luând-o ca soție pe Elena, sora lui Ioan Alexandru, s-a înrudit automat, prin alianță, și cu voievodul transalpin⁴⁹.

Considerăm că schimbările petrecute la finele anului 1332 l-au pus pe Bogdan, în perioada imediat următoare, într-o postură nu doar incomodă, ci de-a dreptul periculoasă. Aflat,

⁴² Cristina Anton Manea, *O coroană de aur din sec. XIII-XIV descoperită în orașul Râmnicul Vâlcea*, în "Muzeul Național", VII, 1983.

⁴³ Pentru originea pecenegă a toponimului Arghiș/Argeș, ca și a primilor voievozi munteni, vezi D. Căprăroiu, *Asupra începuturilor orașului Câmpulung*, în "Historia Urbana", tom XVI, 12/2008, pp. 37-64.

⁴⁴ Acesta este și sensul *închinării Bășărebeștilor* "cu toată boierimea ce era mai nainte preste Olt", așa cum o înregistrează tradiția (*ibidem*, p. 60).

⁴⁵ M. Holban, *op. cit.*, pp. 1070-1071.

⁴⁶ *DIR*, C. Transilvania, veacul XIV, vol III (1331-1340), p. 398-399.

⁴⁷ Conform unei însemnări autobiografice a țarului sârb Ștefan Dușan din prefața *Zakonik*-ului său, în bătălia de la Velbujd, din oastea țarului Mihail III Șişman au făcut parte, alături de bulgari și bizantini, și "Ivanko Basaraba, socrul țarului Alexandru [Ioan Alexandru, viitorul țar al Bulgariei, 1331-1371], tătarii negri, care trăiau în vecinătate, domnia iașilor și alți stăpânitori cu ei". Se face, desigur, referire aici la coaliția patronată de tătarii, și care a acționat în spațiul carpat-balcenic în interesul vasalilor locali, dar mai ales al Hoardei de Aur (*cf.* V. Achim, *Politica sud-estică a regatului ungar sub ultimii arpadieni*, București, 2008, p. 275).

⁴⁸ În fapt, l-a eliminat fizic, la 11 noiembrie 1331 (*cf.* C. Rezahevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în evul mediu*, București, 1998, p. 365)

⁴⁹ *Ibidem*, p. 367.

cel mai probabil, pe teritoriul banatului de Braničevo⁵⁰, din imediata apropiere a Porților de Fier, controlat încă de sârbi⁵¹, Bogdan se vedea prins între ciocan și nicovală. Din fericire pentru el, forța militară de care dispunea, și care nu putea fi neglijată de niciunul dintre combatanți⁵², a făcut posibilă negocierea, un timp, cu ambele forțe dispuse pe linia Dunării. După finele anului 1322, însă, obligațiile pe care le impunea înrudirea cu Basarab I-au determinat, foarte probabil, pe regele sârb să adopte o atitudine mai fermă în privința "musafirului" din Braničevo. Așa cum se desprinde din documentul supus analizei, anii 1333-1334 au reprezentat o perioadă critică în evoluția raporturilor lui Bogdan cu Ștefan Dușan, care se vor degrada, cu siguranță, iremediabil în toamna anului 1334⁵³, odată cu invadarea regiunii Braničevo de către Carol Robert și cucerirea cetății Golubac⁵⁴.

Noua stare de lucruri, precizată prin demonstrația de forță și extinderea controlului maghiar în Braničevo, dar și de contactul direct pe care voievodul Bogdan l-a putut avea cu viitorul său suzeran, l-au determinat cu siguranță pe "eroul" analizelor noastre să opteze în chip definitiv pentru strămutarea în Regatul maghiar. De altfel, însuși prestigiosul medievist ungar Pál Engel, în binecunoscuta lucrare citată anterior, consemna următoarele: "Avem cunoștință și de faptul că, din partea atunci ocupată a Serbiei, **o mulțime de vlahi, conduși de voievodul Bogdan** (s.n. – D.C.) s-au așezat în partea de țară dintre Mureș și Dunăre"⁵⁵.

Cu speranța că am reușit să facem demonstrația originii oltene a voievodului menționat de actul emis la 6 octombrie 1335⁵⁶, am ajuns, în sfârșit, la momentul cel mai delicat al demersului nostru: afirmarea identității personajelor omonime, respectiv a voievodului Bogdan I, eliberatorul Moldovei, cu voievodul Bogdan comentat anterior.

Nu întâmplător, am evitat în prima parte a intervenției noastre discutarea poziției eminentului arheolog și istoric Radu Popa, vis-à-vis de informațiile cuprinse în actul proaspăt analizat. Autor al cercetărilor de la Cuhea, de o importanță colosală pentru înțelegerea realităților epocii, dar și al remarcabilei lucrări privitoare la istoria țării Maramureșului în veacul al XIV-lea, Radu Popa a greșit, în opinia noastră, creditând fără măsură intervenția lui Aurel Decei din anul 1939. Asumându-și, necritic, opiniile acestuia, nu a intuit necesitatea coroborării rezultatelor propriilor sale cercetări arheologice cu informațiile documentare cuprinse în actul din 1335.

În ceea ce ne privește, am exploatat această bizară fisură istoriografică, ajungând la concluziile deja enunțate. Concret, vom pleca de la evidențierea –absolut necesară, deși insuficientă ca unic argument–, a poziționării "cnezatului de vale al bogdăneștilor" cum a fost el

⁵⁰ Acesta se dovedise, cu siguranță, locul cel mai potrivit pentru retragerea lui Bogdan din fața pericolului pe care îl reprezenta fostul lui suzeran.

⁵¹ Spre deosebire de banatul de Mačva (Mačevo), care fusese recucerită de unguri încă din 1319, determinând un conflict perpetuu cu regii sârbi Ștefan Uroș al III-lea Deceanski și Ștefan Dușan. Pentru a-și putea păstra importanta posesiune, regele Carol însuși a invadat Serbia de câteva ori, în 1329 reușind să despresoare Belgradul (P. Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale. 895-1526*, Cluj-Napoca, 2006, p. 162).

⁵² Interesul pe care i-l acorda Carol Robert, hotărât să-l așeze, așa cum vom vedea, în prima linie a apărării maramureșene, în fața incursiunilor tătarăști, se baza, desigur, tocmai pe forța combativă deținută de voievod.

⁵³ Amintim că, cel mai târziu în cursul lunii octombrie a anului 1334 (având în vedere data de la care se derulează prima etapă a popasului arhiepiscopului Ladislau în "părțile marginase ale regatului", 1 noiembrie 1334), regele angevin era profund îngrijorat de situația voievodului Bogdan, "a cărui strămutare nu răbda atunci nicio zăbavă **căci ținuse prea mult timp**" (vezi mai sus, nota 14).

⁵⁴ P. Engel, *op. cit.*, p. 162.

⁵⁵ *Ibidem*. Nu excludem nici noi un "popas" arădean al oamenilor voievodului Bogdan, în drumul lor spre Maramureș.

⁵⁶ Considerăm ca fiind exclusă proveniența personajului cu pricina din "alte orizonturi", precum sugera S. Iosipescu, gândindu-se la aparenta incompatibilitate între disponerea geografică a celor două moșii amintite în act și proveniența olteană a voievodului. Un astfel de raționament ar conduce la concluzia eronată că Bogdan ar trebui să provină, eventual, din zona Vrșac a actualului banat sârbesc, uitându-se că acolo s-ar fi aflat **deja** în Ungaria. Pentru momentul 1334/1335, nici măcar banatul de Mačva nu poate fi adus în discuție, deoarece nu numai că era sub control maghiar, dar chiar era considerat, și prin prisma antecedentelor arpadiene, drept teritoriu subordonat, în integralitatea sa, Coroanei.

numit și caracterizat⁵⁷, în geografia fizică și politică maramureșeană. Astfel, studiind cu atenție harta Maramureșului istoric, vom observa că posesiunile lui Bogdan se află în extremitatea sud-estică a acestei provincii, la granița cu Moldova, în proximitatea Prislopului⁵⁸, veritabilă poartă de intrare a hoardelor tătarăști în acest areal.

Așa cum se poate ușor afirma, amplasamentul posesiunilor voievodale ale lui Bogdan au legătură directă cu necesitatea apărării primei linii a frontului defensiv anti-tătar, prezența sa acolo nefiind deloc întâmplătoare. Desigur, acesta n-ar reprezenta nici pe departe un argument suficient în demonstrarea supozițiilor noastre, dar trebuie reținut, totuși, cu atenție. Și nu doar pentru valoarea sa intrinsecă, de piesă a puzzle-ului pe care vom încerca să-l reconstituim, ci și pentru simplul fapt că, dacă ar fi fost altfel, întregul nostru eșafodaj argumentativ s-ar fi năruit: un voievod Bogdan împroprietărit în Maramureș, după anul 1335, nu ar fi putut posedea moșii în **mijlocul** altor cnezate de vale, preexistente, decât în situații excepționale, pur teoretice însă, ce nu și-au găsit, oricum, corespondentul aici.

Reținând, deci, amplasamentul aparte al posesiunilor voievodului Bogdan, vom continua demersul nostru cu evidențierea uneia dintre cele mai interesante concluzii ale cercetării istorice întreprinse de Radu Popa: familia *bogdăneștilor* era, la mijlocul secolului al XIV-lea, singura familie din Maramureș lipsită de relații de rudenie cu vreo altă familie aparținând acestei țări⁵⁹. Așa cum întârea reputatul istoric, "legăturile de rudenie cu dolhenii și cu descendenții cnezilor din Sarasău, menționate de documente la începutul veacului al XV-lea, sunt explicate tot acolo ca datorându-se căsătoriei fiicelor lui Ioan, fiul lui Iuga, cu persoane din aceste două familii"⁶⁰. Iar în ceea ce privește ipotezele despre înrudirea mai veche a bogdăneștilor cu drăgoșeștii sau cu giuleștenii, acestea "nu au temeieri documentare sau de altă natură"⁶¹. Această încheiere trebuie reținută cu aceeași atenție, deoarece atestarea documentară a vreunei relații de rudenie, ca și orice altă atestare a vreunui membru al acestei importante familii voievodale, înaintea anului 1335 ar fi demontat, iremediabil, raționamentul propus.

Iată-ne ajunși, după o "cursă" ușor obositoare, la elementele forte ale demonstrației noastre, datorate și ele cercetărilor întreprinse de Radu Popa, în câmpul arheologiei, la biserica voievodală din Cuhea. Nu credem că mai este nevoie să evidențiem autoritatea probatorie a acestor elemente de istorie concretă, și nici neîndurătoarea lor capacitate de a descompune argumentații documentare altminteri solid fundamentate. Ceea ce importă acum, cu adevărat, este să înțelegem, nepărtinitor, valoarea rezultatelor obținute la Cuhea, precum și excepționala lor semnificație.

Vom începe, astfel, prin a consemna datarea, remarcabil de precisă, a bisericii de piatră din Cuhea **în deceniul patru al veacului XIV**, mai precis în perioada anilor **1335-1342**⁶². Dincolo de apariția, în acest memorabil context, a "fatidicului" an **1335**, mai trebuie subliniat și faptul că respectiva datare a fost posibilă datorită monetelor descoperite într-un mic tezaur îngropat la temelia altarului, dintre care cele mai vechi au fost emise de către.... regele sârb **Ștefan Dușan**.

Fără a mai face vreun comentariu pe marginea acestei descoperiri, vom consemna o alta, la fel de semnificativă, și tot de factură arheologică, legată de amplasarea bisericii de piatră din Cuhea⁶³ pe locul unui cimitir mai vechi. Numai că dispoziția în teren a gropilor respectivului

⁵⁷ R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1997, pp. 144-148.

⁵⁸ A se reține și existența unui toponim cu totul sugestiv –*Preluca tătarilor*– din imediata vecinătate a pasului Prislop.

⁵⁹ R. Popa, *op.cit.*, p. 148.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*, p. 212.

⁶³ În trecut fie spus, biserică voievodală din Cuhea este caracterizată nu doar de arhitectura sa pur catolică (biserică-sală cu trăsături caracteristice goticului timpuriu), incluzând, desigur, nelipsita sacristie, ci și de un hram pe măsură –*Sf. Ștefan*– atestat cu certitudine în anul 1471 (cf. R. Popa, *Biserica de piatră din Cuhea și unele probleme privind*

cimitir era fie de nerecunoscut, fie de nerespectat pentru **noii veniți**, care și-au construit edificiul religios fără a le menaja în vreun fel. Astfel, dintre cele opt morminte aparținând cu certitudine vechiului cimitir, care au oricum o orientare diferită față de noul ansamblu ecleziastic⁶⁴, trei au fost tăiate de șanțurile noi fundații. Faptul dovedește, într-o manieră indubitabilă⁶⁵, discontinuitatea locuirii acestei vetre sătești și calitatea de **nou veniți a bogdăneștilor** pe un teritoriu a cărui istorie anterioară se lasă mult prea greu tâlcuită.

Ca o ultimă intervenție argumentativă, evidențiem faptul că Bogdan este singurul caz de fruntaș maramureșean numit **voievod** chiar și după căderea sa în infidelitate față de coroana angevină. Până și în actul din 1365 prin care i se confiscă moșiile, el apare drept **voievodul Bogdan**⁶⁶, atributul respectiv neavând legătura cu funcția sa maramureșeană, care îi fusese retrasă încă din 1343, ci tocmai cu vechea și perpetua sa calitate de voievod, așa cum apare, pentru prima dată, în documentul din 1335.

Concluziile se impun de la sine.

istoria Maramureșului în secolul al XIV-lea, în SCIV, tom. 17, 3/1966, p. 521). Acest fapt este cu atât mai semnificativ, cu cât urmașii lui Sas, comiții și voievozii Balc și Drag, cei care au intrat în posesia Cuhei după 1365, s-au manifestat ca niște vajnici apărători ai ortodoxiei. Când îl privește pe Simion, ridicat din mijlocul obștei ortodoxe a satului abia în secolul al XV-lea, nu poate fi bănuț în niciun caz de apetențe catolice (cf. *ibidem*, p. 522). În opinia noastră, este foarte posibil ca una dintre condițiile strămutării lui Bogdan să fi fost trecerea la catolicism, ceea ce ar putea explica întreaga conjunctură evocată anterior, fără ca acest lucru să pună sub semnul întrebării revenirea voievodului la credința străbună, imediat după răzvrătirea sa. Merită reamintite, în context, și aprecierile lui I. Bogdan pe marginea acestui subiect (vezi mai sus, nota 25).

⁶⁴ Orientarea lor se abate cu 5-15 grade spre sud-vest, respectiv nord-est, în comparație cu orientarea bisericii de piatră și a mormintelor contemporane ei (R. Popa, *op. cit.*, p. 517).

⁶⁵ Confirmarea mi-a parvenit de curând, de la un profesionist al cercetării monumentelor ecleziastice, dl. Adrian Bătrîna, căruia doresc să-i mulțumesc și pe această cale.

⁶⁶ DRH, D., I, p. 82.